

Izlaganje na znanstvenom skupu

UDK 324(497.13)"1992":329

Promotivni prioriteti izbora 1992.¹

AGAN BEGIĆ*

Sažetak

U istraživanjima predstavljanja programa na izborima za Zastupnički dom Hrvatskog sabora u 1992. godini valja početi od ispitivanja stranačke definicije društvene zbilje. Istaknuti politički problemi koji su određeni kao prioriteti definicije društvene stvarnosti, strukturirani su u četiri velike problemske skupine: gospodarstvo, unutarnja politika, vanjska politika i rat, čijim raščlanjivanjem se pokazuju različite interesne pozicije. Stranačke definicije političke zbilje s jedne strane omogućavaju razlikovanje pojedine stranke u odnosu prema ostalima, ali istovremeno daju određene elemente za različite tipove njihove suradnje i omogućavaju ustanovljavanje određenih "tematskih saveza" koji su samo prividnog karaktera jer su uvjetovani stranačkim interesima, vrijednostima i ishodištima.

Selekcijom problema političke zbilje i njihovim uvođenjem u predizbornu političku arenu, pa tako i u javnu raspravu, stranke u izbornoj kampanji ukazuju na percipirane političke prioritete. Odgovarajuća definicija društvenog realiteta sukladna je stranačkim interesima, vrijednostima i svjetonazorima. Ona s jedne strane diferencira pojedinu političku stranku odnosno grupaciju u odnosu naspram ostalih, istovremeno omogućujući (u slučaju djelomičnog ili značajnog preklapanja definicija) različite tipove njihova povezivanja - od koalicioniranja do ujedinjavanja.

Izborna kampanja koja, prema koncepciji *permanentnog marketinga* za iduću razdiobu političke vlasti započinje već izlaskom iz glasačke prostorije nakon ubacivanja listića u glasačku kutiju, predstavlja specifičan oblik političkog komuniciranja posredstvom kojeg stranke ili kandidati nastoje utjecati na političko ponašanje birača. Oni svojom definicijom društvene zbilje selekcioniraju političke

¹ Ovo istraživanje provedeno je u okviru projekta "Izbori, stranke i političko ponašanje birača".

* *Agan Begić*, mladi istraživač na projektu "Izbori, stranke i političko ponašanje birača" Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu.

prioritete čijom (prema vlastitim kriterijima) valjanom promocijom žele usmjeriti biračku odluku u željenom pravcu. Odnosno odgovarajućom prezentacijom selekcioniranom sadržaja žele na političkom tržištu zadobiti naklonost "kupaca" za ponudenu im "robu". Utvrđivanjem prioriteta i njihovim promoviranjem stranke nastoje pridobiti legitimaciju za vlast ili sudjelovanje u vlasti i političkom životu zajednice. Pri tom je razina participacijskih aspiracija ponajviše ovisna o položaju stranke u odnosu na prethodnu vlast (pozicija - opozicija). Stranka na vlasti ili najzastupljenija stranka će nastojati prikazivanjem političke stvarnosti i sebe, svoga programa i svojih kandidata sačuvati prethodni primat racionalizirajući eventualne neuspjehe ili potencirajući uspjehe svoje vladavinske politike. Ostale parlamentarne i izvanparlamentarne stranke nastojat će drugačijom definicijom te iste stvarnosti, uz neizbježno naglašavanje eventualnih propusta vladajuće stranke, povećati svoj politički utjecaj. Želje pri tom mogu biti različite - od ulaska u parlament preko "druge prve stranke" do nove prve stranke. Glavni je cilj maksimalan broj glasova za vlastitu stranku.

Analiza sadržaja televizijskog nastupa stranačkih čelnika i kandidata omogućuje uvid u iskazane političke prioritete i probleme u izornoj kampanji za Zastupnički dom hrvatskog Sabora u kolovozu 1992. godine.

O METODI ANALIZE SADRŽAJA

Izbor metodologijskog postupka određen je ciljem i predmetom istraživanja. Osnovni istraživački postupak primijenjen u ovom radu jest *analiza sadržaja*. Ta se metoda koristi kao dijagnostičko pomagalo u zaključivanju o određenom aspektu govornikova odnosa spram nekog problema iz političke stvarnosti. Analiza sadržaja omogućuje na objektivan, sustavan i kvantitativan način izražavanje manifestnog sadržaja komunikacije² udovoljavajući zahtjevima pouzdanosti i valjanosti. Istovremeno je tim istraživačkim postupkom omogućena i kvalitativna analiza, odnosno analiza određenog latentnog sadržaja³, poglavito prisutnog u analizi političke propagande.

Dopunjujući pristup Lasswell-Berelsonova u definiranju i primjeni analize sadržaja (kvantifikacija manifestnog sadržaja poruke), američki autor Alexander L. George⁴ razlikuje dvije varijante analize: frekvencijsku i nefrekvencijsku. *Frekvencijski* pokazatelji sadržaja pri zaključivanju kao relevantni podatak uzimaju učestalost pojavljivanja određenog sadržaja ili nekih njegovih promatranih obilježja. Ta se analiza temelji na kvantifikaciji manifestnog sadržaja. Uvodeći novu kategoriju - *nefrekvencijsku analizu sadržaja* - autor ističe važnost i nekvantitativne ili nestatističke analize sadržaja poruka. Novim nazivom autor obilježava onu vrstu

² Berelson, B., *Content Analysis in Communication Research*, Hafner, New York 1971: 18. Navedeno prema: Karl Erik Rosengren (ed.) *Advances in Content Analysis*, SAGE Publications, Beverly Hills, 1981: 160.

³ I. Šiber: Vrijednosno-motivacijski aspekt izbora 1945 - 1978, *Politička misao*, br. 2, 1979.

⁴ A.L. George: "Prediction of Political Action by Means of Propaganda Analysis", *Public Opinion Quarterly*, 20 (1956), 334-345.

nekvantitativne, nestatističke metode sadržaja koja analizira *prisutnost ili odsutnost* određenog sadržaja ili nekog njegova promatranog obilježja u analiziranoj poruci i uzima je kao temelj analize. Samo pojavljivanje, odnosno nepojavljivanje određenog politički relevantnog sadržaja ima svoju interpretativnu važnost.

UZORAK I JEDINICA ANALIZE

Postupak analize sadržaja sastoji se od razdiobe utvrđenog uzorka u jedinice analize i njihove kvantifikacije prema unaprijed utvrđenim pravilima.

Uzorak predstavlja zaokružena informacijska cjelina, dio političkog govora ili teksta koji je moguće odijeliti od ostalog sadržaja i analizirati kao zasebnu poruku. U ovom istraživanju jednosatna televizijska⁵ neplaćena predstavljanja programa osam parlamentarnih stranaka u izborima za Zastupnički dom Sabora Republike Hrvatske čine analizirani uzorak. Izabrani su nastupi samo parlamentarnih stranaka, za koje se može reći da su politički relevantnije od onih koje u izbornom natjecanju nisu uspjele ući u državni parlament. Tih osam parlamentarnih stranaka istovremeno pokriva cijeli spektar političkih orijentacija (stranačka samoidentifikacija na kontinuumu lijevo-desno, regionalna stranka, stranka nacionalne manjine).

Jedinica analize je dio uzorka; analizom sadržaja utvrđuje se frekvencija određenih riječi, slogana, simbola i pojmova - kategorija manifestnih u analiziranom sadržaju. U brojnim analizama kao jedinica analize uzima se poruka, odnosno dio analiziranog sadržaja posvećenog jednoj temi. U istraživanju političkih prioriteta izbora 1992. se poruka, kao logička jedinica analize, činila najprimjerenijom. U ovom konkretnom slučaju podjela utvrđenog uzorka na zasebne sadržajne, odnosno logičke cjeline nije zadavala neke posebne poteškoće. Na temelju odgovora na novinarska pitanja, koji predstavljaju zasebnu poruku, izdvojene su dominantne teme u svakom od njih. One daju osnovni pečat cijeloj poruci. Nije, međutim, u svakoj prilici bilo moguće izlučiti samo jedan dominantan problem jer su u dijelu odgovora promotori - čelnici i kandidati - pridavali jednak značaj dvjema, a ponekad i većem broju tema. Osim toga dio je odgovora u problemskom smislu bio "prazan".

Pri određivanju pristupa valja još napomenuti kako je probleme, odnosno njihovo strukturiranje u odgovarajuće problemske skupine, u stanovitoj mjeri prethodno odredila Hrvatska televizija utvrđenom listom pitanja koja su bila postavljena (ovisno o iskorištenosti raspoloživog vremena) svim sudionicima. Tako je HTV, osim što je "pomogla" strankama u izboru načina korištenja zakonom predviđenog prava o njihovom predstavljanju u medijima, "pomogla" i u definiranju političke zbilje. Drugačije rečeno, stranke nisu posve slobodno "definirale" društvene probleme, što djelomično utječe i na validnost predložena analitičkog pristupa. Analiza tih okolnosti koje su utjecale na poziciju televizije u kreiranju definicija društvene zbilje prelazi granice ovoga istraživanja. To istovremeno ne znači da taj problem sa stajališta političke znanosti nije relevantan.

⁵ Analiziran je izgovoreni sadržaj transkribiran sa video vrpce.

Interpretacija nalaza

Analizirani problemi grupirani su u četiri velike skupine: gospodarstvo, unutarnja politika, vanjska politika i rat. Prve dvije skupine razdvojene su isključivo iz analitičkih razloga. Četvrta problemska skupina izdvojena je u zasebnu cjelinu; njeni problemi zadiru u sve tri prethodne skupine, istovremeno ih nadilazeći. Tako je "ratna problematika" prisutna i u raspravama o gospodarstvu (naročito u svezi pretvorbe vlasništva i obnove), o unutarnjopolitičkim (rješavanje srpskog pitanja, zalaganje za pravnu državu i ljudska prava) i vanjskopolitičkim temama. Tu zaokupljenost ratnom problematikom su pokušale iskoristiti i neke stranke u svojoj promociji ukazujući na neprimjerenost provođenja izbora u državi "čija je jedna trećina okupirana i svakodnevno se gine na državnom teritoriju uz Savu".

Slika 1. PROBLEMSKE SKUPINE

Hrvatske parlamentarne stranke su u televizijskom predizbornoj predstavljaju 1992. najviše bile koncentrirane na problematiku gospodarstva (28.79%), a nešto manje na unutarnjopolitičke teme (26.88%) i rat (23.86%), te na vanjskopolitičke

probleme (20.46%). Vidljiv je prilično ravnomjeran udio pojedinih tema u analiziranom sadržaju predstavljanja, što je vjerovatno posljedica "pomoći" novinara HTV koji su se trudili da postave što veći broj pitanja u predviđenom vremenu, pazeći pritom da ni jedna "tematska cjelina" ne bude zakinuta. Kad bismo prve dvije skupine promatrali zajedno, ravnomjernost bi bila značajno narušena u korist unutarnjopolitičkih problema (smatrajući pri tom gospodarske probleme sastavnim dijelom unutarnje politike); oni bi u tom slučaju bili predmetom rasprave u više od pola analiziranih poruka.

1. Hijerarhijska struktura problemskih skupina

O pravoj naravi problemskih skupina moguće je govoriti tek nakon njihove raščlambe. Koncentracija na jednu problemsku skupinu još ništa ne govori o pristupu razrješavanja problema, nego isključivo o stranačkoj zaokupljenosti određenim temama. To je, uostalom, vidljivo iz sljedećih prikaza strukture problema u četiri problemske skupine.

U raspravama o *gospodarstvu* djelomično dominiraju dvije teme: tržišno gospodarstvo i pretvorba poduzeća. Pod tržišnim gospodarstvom stranački čelnici najčešće misle na oslobađanje poduzeća državnog intervencionizma i omogućavanje razvoja poduzetništva i "privatne inicijative". Pod pretvorbom poduzeća sudionici su uglavnom podrazumijevali privatizaciju društvenih poduzeća i denacionalizaciju imovine. Pri tom nije zaobiden ni položaj države i njezinih organa u tom procesu koji se vrlo često naziva "novom etatizacijom". Međutim, ostali problemi ne zaostaju mnogo za prethodna dva. Kod socijalne politike najveća je pažnja poklonjena socijalnoj sigurnosti i zaštiti socijalno ugroženih skupina, pri čemu se naročito ističe briga za zbrinjavanje invalida domovinskog rata i obitelji poginulih u ratu.

Tabela 1. PROBLEMSKA SKUPINA: GOSPODARSKI PROBLEMI

PROBLEMI	%
Svjetsko tržište	4.17
Tržišno gospodarstvo	7.95
Pretvorba poduzeća	7.20
Gospodarski prioriteti	4.18
Socijalna politika	5.30
UKUPNO	28.80

Tabela 2. PROBLEMSKA SKUPINA: UNUTARNJOPOLITIČKI PROBLEMI

PROBLEMI	%
Parlamentarni sustav	3.79
Decentralizacija	3.03
"Srpsko pitanje"	7.95
Pravna država	1.89
Mediji	1.14
Ljudska prava	1.89
Moral političke elite	3.03
Odnos crkve i države	2.27
Ostalo	1.89
UKUPNO	26.88

Tabela 3. PROBLEMSKA SKUPINA: VANJSKOPOLITIČKI PROBLEMI

PROBLEMI	%
Međunarodni položaj	7.58
Europska orijentacija	3.41
Odnosi u Bosni i Hercegovini	5.30
Odnos prema Srbiji	3.79
Odnosi sa Slovenijom	0.38
UKUPNO	20.46

Tabela 4. PROBLEMSKA SKUPINA: RAT

PROBLEMI	%
Vanceov plan	14.39
Obnova	22.65
Zasluge za samostalnost	6.82
UKUPNO	23.86

Gospodarski prioriteti s jedne strane podrazumijevaju prioritete gospodarske politike (najčešće je riječ o porezima i poreznoj politici), a s druge prioritete gospodarske grane (dominiraju turizam i poljodjelstvo). Govoreći o svjetskom tržištu sudionici prvenstveno misle na učlanjivanje u međunarodne financijske institucije, a nešto manje na uključivanje u svjetske gospodarske tokove. Takva usmjerenost se čini logičnom ako se ima na umu nepostojanje jasno osmišljenog gospodarskog programa, koji bi smanjio državni intervencionizam u gospodarstvu i omogućio bržu i bezbolniju pretvorbu društvenih poduzeća.

U disperzivnoj *unutarnjopolitičkoj problemskoj strukturi* izražena je najviša koncentracija sudionika na rješavanje srpskog pitanja kao gorućeg problema tada aktualne politike u Hrvatskoj. Pri tom su izražena dva pristupa: jedan je usmjeren na "smirivanje" srpskog pitanja garantiranjem građanskih i manjinskih prava, odnosno poštivanjem preuzetih obveza od međunarodne zajednice, a drugi je pak "oštrije" usmjeren u svom odnosu prema srpskoj manjini odbacujući tada sramežljivo u javnosti najavljivanu mogućnost abolicije "pobunjenih Srba" ili zahtjevom za ostrim kažnjavanjem svih sudionika u oružanoj pobuni i agresiji na Hrvatsku. Zalažući se za parlamentarni sustav vlasti, sudionici najčešće misle na promjenu pozicije hrvatskoga Sabora u odnosu naspram izvršne vlasti. Zahtijevajući decentralizaciju, sudionici obično misle na povećanje uloge nižih organa uprave u odnosu na središnju državnu vlast, ali i na isticanje zahtjeva za regionalizacijom i potrebe za poštivanjem regionalnih specifičnosti. Nešto je naglašenije i isticanje moralnosti političke elite, odnosno njezine odgovornosti vezano za razne malverzacije, kako u gospodarstvu tako i u svezi nabavke oružja za otpor u domovinskom ratu.

U raspravama o četvrtoj problemskoj skupini - ratu i oslobođenju okupiranih krajeva - upečatljiva je najveća koncentracija sudionika na dominantan problem. Ostvarivanje "Vanceova plana", odnosno njegovo odbacivanje, a s tim u svezi i uspostava punog hrvatskog suvereniteta na cijelom njezinom teritoriju kao i povratak prognanika na njihova "ognjišta", dominantan je sadržaj u svim televizijskim nastupima predstavnika osam parlamentarnih stranaka na izborima 1992. Pri tom opet valja razlikovati dva pristupa. Prvi uspostavu pravnog poretka Republike Hrvatske i na UNPA području zagovara prvenstveno diplomatskim putem uz pomoć međunarodne zajednice. Taj je pristup pri tom dopunjen korektivom

- uporaba sile - u slučaju neučinkovitosti "Vanceova plana". Drugi pak pristup zagovara oružanu silu kao jedini način oslobađanja Hrvatske i povratka prognanih u njihove domove. U okviru te problemske skupine je značajno prisutno i isticanje zasluga za hrvatsku samostalnost. Pri tom sudionici favoriziraju različite socijalne i sistemske aktere: od stranaka i vlasti do hrvatskog vojnika i cjelokupnog hrvatskog naroda u domovini i iseljeništvu. Unutar te, četvrte problemske skupine najmanje je bilo riječi o obnovi.

2. Frekvencijska i nefrekvencijska analiza sadržaja

U uvodnom dijelu - o metodi analize sadržaja - uz ostalo je bilo riječi i o *frekvencijskoj i nefrekvencijskoj* analizi sadržaja. Frekvencijskom analizom obuhvaća se manifestni sadržaj komunikacije. Na temelju kriterija učestalosti, prethodno prikazane teme svrstane su u tri frekvencijske skupine.

Prvu frekvencijsku skupinu - čija je učestalost najveća - sačinjavaju sljedeći problemi: Vanceov plan (14.39%), rješavanje srpskog pitanja (7.95%), zalaganje za tržišno gospodarstvo (7.95%), međunarodni položaj Hrvatske (7.58%), pretvorba vlasništva (7.20%), zasluge za samostalnost (6.82%), odnosi u Bosni i Hercegovini (5.30%), i socijalna politika (5.30%). Prva frekvencijska skupina, koja se sastoji od osam tema, čini više od tri petine (62.49 %) ukupnog pojavljivanja i one, dakle, dominiraju u izbornoj kampanji. U prvoj frekvencijskoj skupini čak su tri gospodarske teme, po dvije vanjskopolitičke i ratne, te samo jedna unutarnjepolitička.

U drugoj frekvencijskoj skupini - čija je učestalost osrednja - jesu: gospodarski prioriteti (4.18%), svjetsko tržište (4.17%), parlamentarni sustav (3.79%), odnos prema Srbiji (3.79%), europska orijentacija (3.14%), decentralizacija (3.03%) i moral političke elite (3.03%). U ovoj frekvencijskoj skupini tri su unutarnjepolitičke teme, i po dvije gospodarske i vanjskopolitičke. Ratne teme u ovoj skupini nisu zastupljene.

Treću frekvencijsku skupinu čine teme koje su najrjeđe zavrjeđile pažnju stranačkih promotora u predizbornom predstavljanju na HTV-u. U posljednjoj su frekvencijskoj skupini: obnova (2.65%), odnos crkve i države (2.27%), pravna država (1.89%), ljudska prava (1.59%), mediji (1.14%) i odnosi sa Slovenijom (0.38%). U ovom slučaju dominiraju problemi unutarnje politike. Zanimljivo je također da se u ovoj, posljednjoj frekvencijskoj skupini nalaze upravo oni problemi koji vrlo često bivaju predmetom rasprave u svjetskim medijima i raznim organizacijama za ljudska prava, i to u negativnom svjetlu, kad je riječ o stanju u Hrvatskoj. Takva frekvencijska razdioba političkih prioriteta može se tumačiti kao svjesno izbjegavanje tih tema od strane stranačkih "prozora", ali i "prozora" javnosti odnosno novinara HTV-a. Od ukupno šest tema u ovoj posljednjoj frekvencijskoj skupini čak su četiri zbog kojih Hrvatska ima (?) negativni image u svijetu. Bilo da je riječ o uključenosti crkve i crkvene vlasti u politiku, bilo da je riječ o (ne)funkcioniranju pravne države ili pomanjkanju ljudskih prava. Isto vrijedi i za položaj medija, odnosno njihovu neovisnost kao i neovisnost novinarske profesije.

Drugi dio pristupa analizi sadržaja što ga zastupa A.L. George čini *nefrekvencijska analiza* kojom se dolazi do onih problema koji nisu zaslužili

Tabela 5. PROBLEMSKA USMJERENOST STRANAKA

STRANKA	Gospodarstvo	Unutarnji problemi	Vanjski problemi	Rat
HDZ	35.14	5.41	16.22	43.23
HSLs	34.10	27.27	22.72	15.91
HSP	16.28	30.23	23.26	30.23
HNS	43.33	16.67	13.33	26.67
SDP	25.00	28.57	21.43	25.00
HSS	44.00	20.00	20.00	16.00
IDS	27.27	39.49	24.24	9.09
SNS	4.17	58.33	12.50	25.00

Tabela 6. PROBLEMSKA USMJERENOST: RANG PO PODRUČJIMA

Rang	Gospodarstvo	Unutarnji problemi	Vanjski problemi	Rat
1.	HSS	SNS	IDS	HDZ
2.	HNS	IDS	HSP	HSP
3.	HDZ	SDP	HSLs	HNS
4.	HSLs	HSP	SDP	SNS
5.	IDS	HSLs	HSS	SDP
6.	SDP	HSS	HDZ	HSS
7.	HSP	HNS	HNS	HSLs
8.	SNS	HDZ	SNS	IDS

stranački interes u promociji vlastita programa. To su upravo one teme koje u zemljama s duljom parlamentarnom tradicijom predstavljaju područje "najžešćih" stranačkih sučeljavanja i odnos prema njima čini upravo polarizacijsku crtu među različitim strankama u političkom spektru, ali i oni problemi koji su s obzirom na situaciju u kojoj se Hrvatska nalazila u vrijeme provođenja izbora mogli biti predmetom interesa stranačkih stratega i promotora. Problem koji je obilježavao situaciju u Hrvatskoj svakako je sloboda sindikalnog organiziranja i u vezi s tim prava radnika i radno zakonodavstvo uopće, kao i suzbijanje nezaposlenosti. Tu je i problem garantiranja prava na minimalnu zdravstvenu zaštitu i općenito zdravstvena politika, obrazovna politika (posebno s obzirom na pravo na razinu besplatnog obrazovanja, ali i na dilemu o izvođenju vjeronauka - u školama ili u vjerskim objektima). Česte su teme predizbornog nadmetanja i problemi stanogradnje, kao i zaštita okoliša koja je u ovom slučaju također zaobidena. Nezaobilazna je tema stranačke promocije u postmodernističkim uvjetima i položaj žena u društvu, posebno njihovo pravo na slobodno odlučivanje o rađanju. Navedene teme iz različitih razloga nisu uvrštene u promoviranje definiranih političkih prioriteta zajednice. Njihovo izostavljanje može se tumačiti na nekoliko načina. Prvo, time što se zemlja nalazi u stanju permanentne oružane ugroženosti koja daje primat nekim drugim temama u odnosu na neke od navedenih kao "tipično postmodernističkih". Drugo, time što stranački čelnici procjenjuju kako bi isticanjem nekih od zaobidenih problema došlo do prevelikog udaljavanja od aktualnih političkih prilika i od općeprihvaćene definicije političke zbilje (odnosno od "naše" stvari), pa tako i do ugrožavanja stranačkih izgleda na uspjeh. Prema trećem tumačenju, stranački čelnici nemaju jasnu viziju njihova rješenja pa se i ne upuštaju u njihovo isticanje. I na kraju, iako ne i najmanje važno, doprinos je HTV-a u kreiranju stranačkih političkih definicija hrvatske zbilje.

3. Problemska usmjerenost stranaka

Problemska usmjerenost stranaka u okviru općeg tematskog sklopa predizbornog predstavljanja na HTV-u daje uvid u stranačke definicije društvenog realiteta i selekcionirane političke prioritete, ali i potpuniji izgled stranačke scene u Hrvatskoj.

Na temelju pokazatelja iz prethodne dvije tabele moguće je uočiti određenu problemsku sličnost između pojedinih parlamentarnih stranaka. Na osnovi sličnosti "definicija" hrvatskog političkog realiteta stranke su podijeljene u tri skupine:

- Hrvatska demokratska zajednica (HDZ) i Hrvatska stranka prava (HSP) čine prvu stranačku skupinu s najizrazitijim usmjerenjem na ratnu problematiku. Naravno, pri tom treba istaknuti da taj njihov interes proizlazi iz sasvim različitih stranačkih interesnih ishodišta.

- Drugu skupinu stranaka čine Hrvatska socijalno liberalna stranka (HSLŠ), Hrvatska narodna stranka (HNS) i Hrvatska seljačka stranka (HSS) koje su snažno usmjerene na probleme gospodarstva. Unutar opće tematske usmjerenosti postoje stanovite razlike s obzirom na pojedine probleme (teme), kao i način njihova rješavanja.

- U trećoj su skupini Istarski demokratski sabor (IDS), Srpska narodna stranka (SNS) i donekle Socijal-demokratska partija Hrvatske - Stranka demokratskih promjena (SDPH) koje su u izraženoj problemskoj usmjerenosti na unutarnjopoli-

tičke probleme. Kao i kod predhodne grupacije i u ovoj stranačkoj skupini postoje razlike s obzirom na odnos prema problemima i načinu njihova rješavanja.

Prirodu ovih "tematskih saveza" nastalih na osnovi opće tematske usmjerenosti stranaka moguće je ustanoviti iz pokazatelja u tabelama 5 i 6.

Tabela 7. USMJERENOST STRANAKA NA PODTEME

HDZ:	zasluge za ostvarivanje hrvatske samostalnosti, Vanceov plan, uključivanje u međunarodne financijske institucije, socijalna politika
HSLs:	tržišno gospodarstvo, pretvorba poduzeća, međunarodni položaj Hrvatske, moral političke elite
HSP:	Vanceov plan, odnos prema Bosni i Hercegovini, zalaganje za parlamentarni sustav, međunarodni položaj Hrvatske
HNS:	tržišno gospodarstvo, pretvorba poduzeća
SDP:	pozicija stranke, međunarodni položaj Hrvatske, tržišno gospodarstvo
HSS:	pretvorba vlasništva, tržišno gospodarstvo, odnos prema Bosni i Hercegovini, međunarodni položaj
IDS:	decentralizacija, tržišno gospodarstvo, pretvorba poduzeća, uključivanje u svjetsko tržište i međunarodne financijske institucije
SNS:	rješenje "srpskog pitanja" u Hrvatskoj, međunarodni položaj Hrvatske

---

Pokazatelji o stranačkoj usmjerenosti na podteme pokazuju kako su neki "tematski savezi", iz prethodne usporedbe o tri stranačke skupine, čak i ojačani novim strankama, dok su se neki zbog svoje *neprirodnosti* raspali.

Proširivanje se prvenstveno tiče drugoga stranačkog "problemskog saveza" - usmjerenosti na gospodarsvene probleme - koji je prema izloženim pokazateljima proširen s dvije stranke iz treće skupine - Istarskim demokratskim saborom (IDS) i Socijaldemokratskom partijom (SDPH). Usmjerenost na gospodarske teme (pretvorba vlasništva i zalaganje za tržišno gospodarstvo) približava ove dvije stranke prvom "tematskom savezu" (HSLs, HNS, HSS). Nova stranačka skupina upravo predstavlja i oporbenu jezgru gospodarskoj koncepciji stranke na vlasti. Odnosno, kako su predstavnici ovih stranaka isticali, oporbu "nepostojanju bilo kakva gospodarskog programa stranke na vlasti". To je ujedno i pokušaj glavnih oponenta Hrvatske demokratske zajednice da se prebaci težište izborne promocije s potenciranja zasluga za samostalnost i međunarodno priznanje na gospodarsko polje, gdje stranka na vlasti nije imala valjano rješenje za galopirajuće gospodarske i socijalne teškoće. Predstavnici Hrvatske demokratske zajednice, kad govore o gospodarskoj problematici, najčešće misle na uključivanje na svjetsko tržište ili, određenije, na učlanjivanje u međunarodne financijske institucije. Takav gospodarski prioritet ima i svoju promotivnu ulogu: kod primatelja, potencijalnih birača stvoriti dojam postojanja relativno jednostavnog rješenja za nagomilane gospodarske i socijalne probleme. Tako je asocijacijom stavova kod primatelja

trebalo kapitalizirati međunarodno priznanje, a za koje je "zaslužna HDZ", i na gospodarskom polju. Namjeravao se postići dojam nezamjenjivosti - tko bi nas mogao prije uvesti u međunarodne institucije osim one stranke koja je najzaslužnija za hrvatsku samostalnost. Ili, kako su to njezini predstavnici približili potencijalnim biračima - "Uspješna konja se ne mijenja na pola rijeke". Odgovor oporbe na takvu taktiku stranke na vlasti mogao se očekivati. Nju se "potkopavalo" Slovenskim primjerom, koji za nas ima i te kako veliku emocionalnu težinu. Potencirano je slovensko približavanje evropskim i svjetskim financijskim institucijama, uz istovremeno naglašavanje hrvatskog zaostajanja. S druge strane, istican je i "loš međunarodni položaj Hrvatske, kojoj prijete sankcije slične onima koje su uvedene protiv Srbije i Crne Gore". Istodobno, oporbene stranke ne zaboravljaju istaći doprinos cjelokupnog hrvatskog naroda, u domovini i iseljeništvu, Hrvatske vojske i svih političkih stranaka (zanimljiv je redosljed aktera) za izbornu hrvatsku samostalnost. Svrha je tog naglašavanja da se, ako ne neutralizira učinak promocije HDZ u potenciranju zasluga za ostvarivanje "tisućljetnog sna hrvatskog naroda", onda barem umanjí značaj HDZ-a u slavljenju hrvatskoj samostalnosti.

Ostale dvije stranačke skupine doživjele su značajne promjene, odnosno one su se razgradile. U prvoj skupini - usmjerenost na problematiku rata - Hrvatska stranka prava izrazito je usmjerena na Vanceov plan, odnosno na njegovo bezrezervno odbacivanje. Druga stranka iz te stranačke skupine, Hrvatska demokratska zajednica, svoje mjesto u njemu može zahvaliti izrazitom isticanju zasluga za hrvatsku samostalnost. Glavni je stranački adut u predizbornoj kampanji upravo hrvatska samostalnost, odnosno isticanje zasluga HDZ-a za izbornu međunarodno priznanje, čijim potenciranjem nastoje očuvati povjerenje onog dijela hrvatskog biračkog tijela koji je na prvim višestranačkim izborima dao svoj glas "najhrvatskijoj stranci" (a što je bio jedan od izbornih slogana), ali i pridobiti naklonost onih koji iz bilo kojih razloga nisu glasovali za tu stranku na prvim izborima. Tako se u nešto manje od pedeset posto slučajeva (47%) ova tema javlja u vezi s ovom strankom. Za razliku od vladajuće stranke, koja zasluge za hrvatsku samostalnost pripisuje prvenstveno sebi pa tek onda cjelokupnom hrvatskom narodu i hrvatskom ratniku ("koje je ipak netko morao organizirati i voditi, a tu je nezaobilazna uloga HDZ"), i ostalih stranaka oporbe, čiji je redosljed zaslužnih izmijenjen, predstavnici Hrvatske stranke prava zasluge pripisuju sebi i hrvatskom narodu. Prema tumačenju predstavnika ove stranke, hrvatska nezavisnost (oni češće upotrebljavaju pojam *nezavisnost*, jer pokušavaju potaknuti pozitivne osjećaje dijela birača prema Nezavisnoj državi Hrvatskoj) rezultat je ratnih uspjeha postrojbi HOS-a, koje su "prve stale na branik domovine". Razvrgavanju tog "tematskog saveza", kojemu je zajednički nazivnik usmjerenost na rat i njegove posljedice, osim usmjerenosti na različite pod teme, pridonio je i sam način rješavanja problema. Premda je kod obje stranke nešto izraženija usmjerenost na sadržaj Vanceova plana, one se bitno razilaze u načinu rješavanja problema povratka prognanika i oslobađanja okupiranih krajeva. Tako se odnos HSP-a prema mirovnom rješenju problema razlikuje ne samo od odnosa koji prema problemima ima stranka na vlasti nego i ostale stranke koje podržavaju, uz određene ograde, mirovne napore međunarodne zajednice. Tako, recimo, neke stranke (Hrvatska demokratska zajednica, Hrvatska socijalno-liberalna stranka, Hrvatska narodna stranka i Hrvatska seljačka stranka), kao svojevrzni korektiv prihvaćanja Vanceova plana, navode primjenu sile u slučaju neuspjeha mirnog rješenja uz pomoć međunarodne zajednice. Ostale stranke (Socijaldemokratska partija, Istarski demokratski sabor

Stranačke definicije političke zbilje s jedne strane omogućuju razlikovanje pojedine stranke od ostalih, ali istovremeno daju određene elemente za različite tipove njihove suradnje. U konkretnom slučaju izabrani politički problemi, odnosno izborni prioriteti omogućuju ustanovljavanje određenih "tematskih saveza". Ti savezi samo su prividni s obzirom na uvjetovanost stranačke tematske usmjerenosti stranačkim interesima, vrijednostima i svjetonazorskim ishodištima. Tako se određeni problemi ili tematske skupine mogu isticati iz sasvim različitih stranačkih interesa. S obzirom na tematsku usmjerenost razlikuju se tri "saveza". Prvi, koji čine Hrvatska demokratska zajednica (HDZ) i Hrvatska stranka prava (HSP), karakterizira usmjerenost na ratnu problematiku. Tri su stranke, Hrvatska socijalno-liberalna stranka (HSLS), Hrvatska narodna stranka (HNS) i Hrvatska seljačka stranka (HSS), izraženije usmjerene na gospodarsku problematiku. U posljednjoj su skupini Socijaldemokratska partija Hrvatske (SDPH), Istarski demokratski sabor (IDS) i Srpska narodna stranka (SNS), čiji su predstavnici najviše usredotočeni na unutarnjepolitičku problematiku.

LITERATURA

- FIBIGER, B.: "Denish Election Campaigns in the Seventies"; u: K.E. Rosengren (ed.) *Advances in Content Analysis*, SAGE Publications, Beverly Hills, 1981.
- GEORGE, A.L.: "Prediction of Political Action by Means of Propaganda Analysis", *Public Opinion Quarterly*, 20, 1956.
- JOWETT, G.S and O'DONNELL, V. *Propaganda and Persuasion*, SAGE Publication, Newbury Park, 1989.
- KATZ, E.: "Platforms and Windows: Broadcasting's Role in Election Campaigns"; u: McQuail, D. (ed.) *Sociology of Mass Communication*, N.J. The Phenomenon of Political Marketing, St. Martin's Press, New York, 1990.
- ROSENGREN, K.E. (ed.): *Advances in Content Analysis*, SAGE Publications, Beverly Hills, 1981.
- SIUNE, K.: "Broadcast Election Campaigns in a Multiparty System"; u: K.E. Rosengren (ed.) *Advances in Content Analysis*, SAGE Publications, Beverly Hills, 1981.
- SPLICHAL, S.: *Analiza besedil*, TSPN (metodološki zvezki br. 6), Ljubljana, 1990.
- ŠIBER, I.: "Vrijednosno-motivacijski aspekt izbora", *Politička misao* 2:215-237, 1979.
- ŠIBER, I.: *Politička propaganda i politički marketing*, Alinea, Zagreb, 1992.

i Srpska narodna stranka) podržavaju Vanceov plan, ističući potrebu njegova djelotvorna ostvarivanja.

Posljednja je skupina, koju karakterizira nešto veća usmjerenost na unutarnju politiku, najdiferenciranija. Dvije se njezine stranke, Istarski demokratski sabor i Socijaldemokratska partija Hrvatske, u analizi podtema približavaju drugoj stranačkoj skupini (usmjerenost na gospodarstvo). I dok kod prve stranačke skupine (HDZ i HSP) postoji određena, doduše minimalna, sličnost u usmjerenosti na podteme, posljednji "tematski savez" potpuno je razvrgnut. Unutar ove opće tematske usmjerenosti uočljiva je razlika između problema koji ih zaokupljaju. Dok je Socijaldemokratska partija Hrvatske zaokupljena problemom pozicioniranja stranke na političkoj sceni, Istarski demokratski sabor usredotočen je na problem decentralizacije vlasti, Srpska narodna stranka koncentrirana je na problem položaja srpske manjine u Hrvatskoj.

Pokazatelji o stranačkoj usmjerenosti na podteme, koje donosimo u tabeli 7, mogu biti osnova za strukturiranje dvije skupine stranaka. U prvoj su skupini stranke (HŠLS, HNS, HSS, IDS, SDP) koje su u većoj mjeri usmjerene na dvije gospodarske podteme - zalaganje za tržišno privređivanje i naglašavanje problema pretvorbe vlasništva, a u drugoj su skupini tri stranke među kojima nema problemske sličnosti, kao što je to slučaj s prethodnom. Drugim riječima, svaka od njih naglašava drugi problem čijom su prezentacijom planirale pridobiti naklonost što većeg dijela biračkog tijela. Za Hrvatsku demokratsku zajednicu to je ponavljanje zasluga stranke za ostvarivanje suvremenog mita o "tisućljetnom snu hrvatskog naroda za svojom državom". Odbacivanje Vanceova plana čini središnju točku predizborne strategije Hrvatske stranke prava. Srpska narodna stranka nastoji izboriti mjesto u hrvatskom Saboru raspravom o rješenju srpskog pitanja u Hrvatskoj.

U ZAKLJUČKU

U istraživanju stranačkog predstavljanja programa na izborima za Zastupnički dom hrvatskog Sabora u 1992. godini valja poći od ispitivanja stranačke definicije društvene zbilje, odnosno kako su stranke i njihovi kandidati odredili temeljne društvene probleme političke zajednice.

Istaknuti politički problemi, a koji su određeni kao prioriteti definicije društvene realnosti, strukturirani su u četiri velike problemske skupine: gospodarstvo (28.79%), unutarnja politika (26.88 %), vanjska politika (20.46 %) i rat (23.86 %). Pri tom valja dodati kako usmjerenost na neku problemsku skupinu govori samo o zaokupljenosti stranaka određenim problemima, a ne i o njihovu pristupu određenom problemu. Tek raščlanjivanjem ovih problemskih skupina pokazuju se različite interesne pozicije.

Izrazitiji interes iskazan je za nekoliko političkih tema: "Vanceov plan", rješavanje srpskog pitanja, zalaganje za tržišno gospodarstvo, međunarodni položaj Hrvatske, pretvorba poduzeća, zasluge za ostvarenje hrvatske samostalnosti. Zanimljivo je da su stranke u svom televizijskom nastupu "previdjele" nekoliko tema koje su nezaobilazne u stranačkom nadmetanju u svijetu. Na prvom mjestu, imajući na umu socijalne prilike u zemlji, to je problem nezaposlenosti. Osim toga stranački čelnici nisu govorili o problemima zaštite čovjekove okoline, niti o položaju žene u društvu, a posebno o njezinu pravu na slobodno odlučivanje o rađanju.

Agan Begić

THE PROMOTIONAL PRIORITIES OF THE '92 ELECTIONS

Summary

In studying the way in which parties presented their programs at the 1992 elections for the House of Representatives in the Croatian parliament one must start with a study of the parties' definitions of the social reality. The prominent political problems which were seen as priorities in the definition of the social reality can be divided into four large groups of problems: economy, internal policy, foreign policy, and war. An analysis of these will reveal the differences in the parties' priorities of interests.

The parties' definitions of the political reality make it possible to distinguish one party from the others and at the same time they indicate various types of cooperation between them and enabling them to establish some "thematic alliances", deceptive because determined by party interests, values and starting points.